

RAAP België - Rapport 025

Verkaveling Vinkestraat Wevelgem

Archeologienota Archeologisch Vooronderzoek

Programma van Maatregelen

Bureauonderzoek – 2016I29

Archeologisch boor- & proefputtenonderzoek – 2016E27

**Nazareth
2017**

Colofon

Opdrachtgever: Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen
Koloniënstraat 40
1000 Brussel

Titel: Verkaveling Vinkestraat, Wevelgem
Archeologienota Archeologisch Vooronderzoek
Bureauonderzoek – 2016I29
Archeologisch boor- en proefputtenonderzoek – 2016E27

Status: definitief

Datum: 17 januari 2017

Auteur: Ryssaert Caroline, Vermeulen Bram, Perdaen Yves, Vanholme Nele,
Van de Vijver Mieke, Ryckebusch Louise & Paulussen Rob

Projectcode: 2016I29 & 2016E27

Raaproject: WEVI01 & WEVI02

Erkend archeoloog: RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2015/00154)

Bewaarplaats documentatie: RAAP België,
Steenweg Deinze 72,
9810 Nazareth

Bevoegd gezag: agentschap Onroerend Erfgoed

RAAP België BVBA
Steenweg Deinze 72
9810 Nazareth
telefoon: 09/311 56 20 - 0498/44 16 99
E-mail: raap@raap.be

© RAAP België bvba, 2017

RAAP België aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

1 Gemotiveerd advies

1.1 De volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek

Het archeologisch onderzoek, gefaseerd uitgevoerd en bestaande uit een bureauonderzoek (met integratie van de resultaten van het eerder uitgevoerd proefsleuvenonderzoek), een waarderend booronderzoek en een proefsleuf in combinatie met proefputten in functie van vuursteenvindplaatsen heeft aangetoond dat er binnen het onderzoeksgebied uit diverse periodes archeologische resten aanwezig zijn. Het gaat o.m. om sporen uit de tweede wereldoorlog, een in oorsprong middeleeuwse omwalde hoeve, resten uit de late ijzertijd en/of Romeinse periode en een steentijdoccupatie.

Het onderzoek toonde eveneens aan dat deze sporen over het algemeen in beperkte mate bewaard bleken en dat verder terreinonderzoek, noch bewaring in situ zal resulteren in kenniswinst.

Tijdens het onderzoek ging specifieke aandacht uit naar een depressie waarin verschillende aardkundige lagen bewaard bleken, geassocieerd met archeologische vondsten.

Op basis van het gevoerde onderzoek was het mogelijk om gefundeerde uitspraken te doen omtrent de aanwezigheid van archeologisch erfgoed en de waarde ervan.

Ook de depressie werd voldoende gewaardeerd, dit met uitzondering van de uitvoering van een aantal natuurwetenschappelijke analyses. Deze analyses zijn noodzakelijk om de geformuleerde hypotheses te onderbouwen en meer inzicht te verkrijgen omtrent de genese en ouderdom van de aardkundige eenheden.

De aard van het onderzoek wordt besproken in '1.5 Bepaling van de maatregelen'.

1.2 De aanwezigheid van een archeologische site

Het desbetreffende terrein werd in 2015 archeologisch onderzocht door middel van een proefsleuvenonderzoek. Tijdens dit onderzoek werd een Flakstelling uit WOII aangetroffen en onderzocht. Dat onderzoek liet reeds toe de structuur voldoende te documenteren. Ook de buitenste walgracht van de dubbel omwalde hoeve – net buiten het projectgebied gelegen – werd onderzocht. Deze bleek geen relevante archeologische informatie te bevatten. Verspreid over het terrein werden een aantal vage paalsporen en kuilen aangetroffen. Vermoedelijk bevond zich op een zandlemige rug een prehistorische (?) nederzetting. Deze rug is later geërodeerd en de sporen gingen daarbij wellicht grotendeels verloren. Restanten van de bewoning zijn wel bewaard in een natuurlijke depressie waarin een oude bodem was bewaard, afgedekt door colluvium. In de depressie werd vuursteen en handgevormd aardewerk aangetroffen.

Uit het bureauonderzoek, waarin deze resultaten verder verwerkt, wordt geconcludeerd dat er binnen het projectgebied archeologische resten uit diverse periodes aanwezig zijn. Echter, de gaafheid van deze resten – en het daarmee gepaard gaande potentieel tot kenniswinst – is beperkt. Verder onderzoek naar deze resten wordt niet geadviseerd, dit met uitzondering van de depressie.

Deze depressie herbergt mogelijk prehistorische (?) vondsten en een paleo-ecologisch archief dat ons kan informeren over de nabijgelegen verloren gegane nederzetting.

Tijdens het waarderend archeologische booronderzoek is de tijdens het proefsleuvenonderzoek vastgestelde depressie verder gewaardeerd d.m.v. 63 megaboringen (Ø 15cm). Op basis van dit booronderzoek bleek de oostelijke helft van de depressie in grote mate te zijn verstoord door latere activiteiten (glasfabriek). In de westelijke helft van de depressie was de bodemopbouw wel nog grotendeels intact. Hier kon op de meeste plaatsen onder het colluvium een bodem worden vastgesteld met een uitgesproken silteus tot kleiig karakter. Bemonstering van zowel het colluvium als de bodem leverde verschillende archeologische indicatoren op, met name vuursteen en aardewerk. Het vuursteenmateriaal bestond grotendeels uit chips, aangevuld met enkele afslagen en een schrabber. Voor alle materiaal categorieën geldt dat het merendeel van de vondsten in het colluvium zijn opgemerkt. Alles samen bevestigen deze resultaten het vermoeden dat de depressie als artefactval heeft gefungeerd. Een concentratie aan vondstmateriaal, eventueel te relateren met in situ structuren, werd niet vastgesteld.

Verschillende bodemkundige aspecten zijn tijdens dit booronderzoek onbeantwoord gebleven. Onder meer de genese van de bodem, of de snelheid waarmee de depressie is opgevuld is nog onbekend. Ook over de ouderdom van de vondsten of de culturele toewijzing van de vondsten kon geen uitspraak worden gedaan.

Om deze onderzoeksvragen verder te beantwoorden werd overgegaan tot het aanleggen van een brede proefsleuf waarin proefputten in functie van vuursteenvindplaatsen werden aangelegd. Deze proefputten werden m.b.v. zeefvakken systematisch verdiept tot in de C-horizont.

Uit dit proefputtenonderzoek – in combinatie met een gedetailleerde analyse van het bodemprofiel – blijkt dat de depressie opgevuld is met een colluviaal pakket. Op basis van het archeologisch materiaal dat hierin werd aangetroffen vermoeden we dat dit ten vroegste in de volle middeleeuwen plaats vond. Mogelijk is dit fenomeen gerelateerd met het landgebruik dat vanuit de nabijgelegen site met walgracht werd geïnitieerd. Onder dit 'jonge' colluvium lijkt een ouder colluvium aanwezig waarin zich een bodemhorizont heeft ontwikkeld. Deze aardkundige laag is geassocieerd met een greppel waarin handgevormd materiaal aanwezig was, maar de datering van beide blijft nog onzeker. In ieder geval zij ze jonger dan de onderliggende, houtskoolrijke Ab2 horizont. Deze horizont wordt onder voorbehoud geïnterpreteerd als akkerlaag. De Ab2 horizont is enkel in het diepste deel van de depressie bewaard, hogerop is enkel een B-horizont aanwezig, dewelke dan weer geassocieerd is met een kuiltje waarvan de dan weer onbekend is. Op basis van de verticale vondstenspreiding wordt vermoed dat deze akkerlaag te maken heeft met de bewoning die plaats vond in de late ijzertijd en/of Romeinse periode. Deze bewoning dient voornamelijk op de zandlemige rug gesitueerd te worden, terwijl de depressie slechts in de marge werd geëxploiteerd en voor een rol speelde binnen het landbouwareaal.

Het onderzoek toonde eveneens aan dat er verspreid over de verschillende aardkundige eenheden vuursteen voorkomt. Maar er is geen sprake van een bodem die hiermee direct geassocieerd lijkt. Het vuursteen ensemble is van belang omwille van de aanwezigheid van een *microdenticulé* werktuig. Dergelijk type werktuig wordt uitzonderlijk in Vlaanderen aangetroffen en wijst duidelijk in

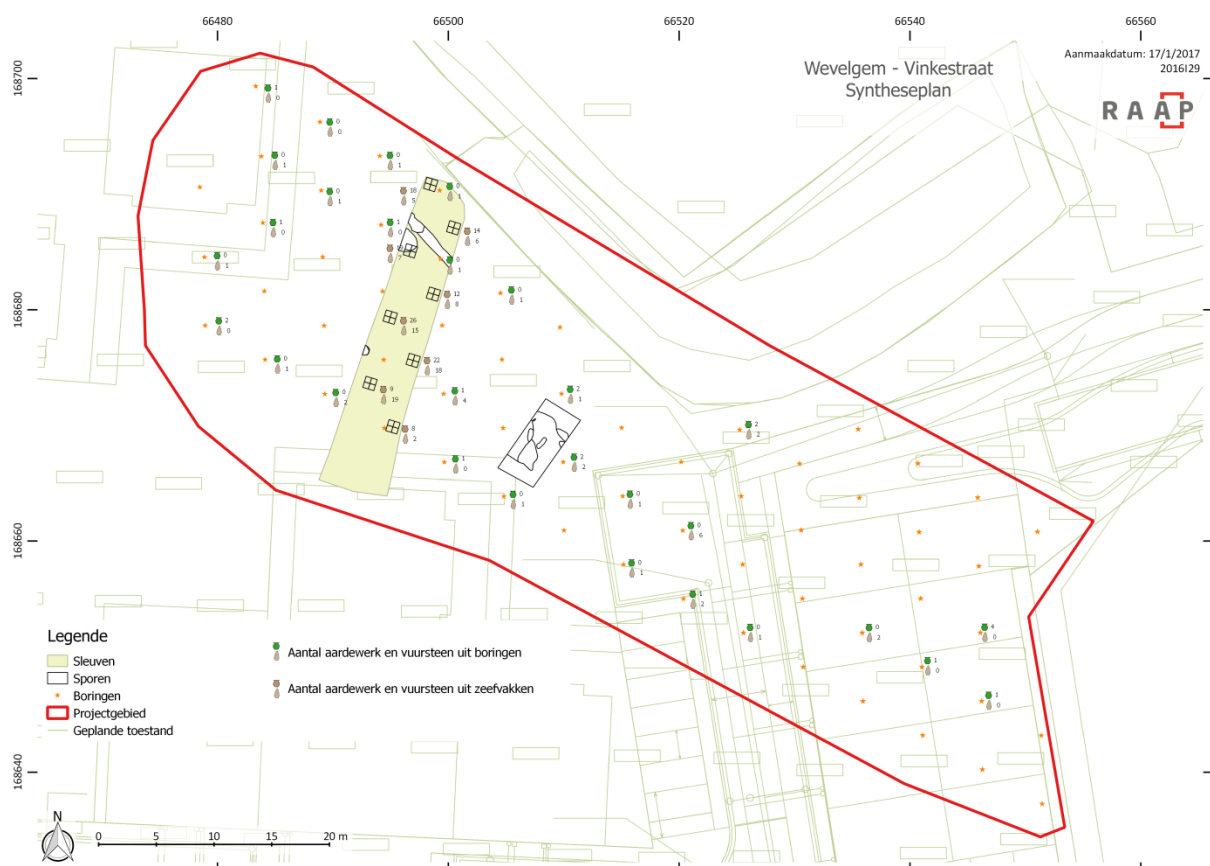
de richting van een laatneolithische component. Ook wat de steentijdvindplaats betreft, vermoeden we dat deze zich voornamelijk op de zandlemige rug bevond alhoewel enkele vondsten ook duidelijk in situ voorkwamen in de B- en C-horizont.

1.3 Impactbepaling

Op basis van het proefsleuvenonderzoek werd reeds de afweging gemaakt van de impact van de werken op het archeologisch erfgoed. De resultaten van het proefsleuvenonderzoek werden meegenomen in het hier gevoerde bureauonderzoek. Er werd geconcludeerd dat de archeologische resten vernietigd zullen worden door de beoogde ingreep maar omwille van de beperkte gaafheid van deze sporen wordt voor deze sporen geen verder onderzoek geadviseerd.

Het uitgevoerde veldwerk richtte zich voornamelijk op een deelgebied van het projectgebied, met name de depressie. Op onderstaande figuur is te zien dat de depressie deels binnen nog te ontwerpen groenzone ligt. De geplande werken zullen wellicht niet dieper reiken dan het maaiveld. Een belangrijk deel van de depressie zal dieper vergraven worden door de aanleg van een wadi en nutsvoorzieningen, evenals de funderingen voor enkel meergezinswoningen.

Vast staat in ieder geval dat een belangrijk deel van de depressie zal vergraven worden en de sporen en vondsten erin vernietigd.

Figuur 1 resultaten van het vooronderzoek, geprojecteerd op het ontwerpplan.

1.4 Waardering van de archeologische site

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek, waarin het eerder uitgevoerde proefsleuvenonderzoek werd geïntegreerd, werd met betrekking tot de archeologische waarden buiten de depressie gelegen, geadviseerd om geen verder onderzoek uit te voeren, noch over te gaan tot bewaring in situ:

- Gracht van de omwalde hoeve: aangezien geen historische vullingslagen bewaard bleken, adviseren we geen verder onderzoek. Wel wijzen we op het belang van deze dubbele omwalde structuur waarover weinig historische informatie bekend is.
- WOII stelling: Onderzoek naar dergelijke *Flakstelle* gebeurde tot nu toe slechts sporadisch. Toch adviseren we geen verder onderzoek omwille van volgende argumenten:
 - De structuur is relatief slecht bewaard. Er werden enkel funderings- en uitbraakresten aangetroffen. Resten van bv. het vloerniveau zijn niet bewaard.
 - De structuur lijkt geïsoleerd voor te komen. Er zijn geen aanwijzingen dat er zich in de onmiddellijke omgeving andere structuren bevinden zoals loopgraven en afvalkuilen.
 - Op basis van de literatuur staat vast dat het om een structuur gaat uit WOII. Naar datering toe is de vraagstelling met andere woorden beantwoord.
- Nederzettingssporen uit de prehistorie en/of Romeinse periode in de vorm van enkele paalsporen en kuilen. Ook hier adviseren we geen vervolgonderzoek omwille van volgende argumenten:
 - Het gaat om een beperkt aantal sporen die niet geclusterd voorkomen. Evenmin werden structuren aangetroffen.
 - We interpreteren de sporen als restanten van een nederzetting die wellicht grotendeels geërodeerd is. Verder onderzoek zal wellicht weinig kenniswinst opleveren.

Met betrekking tot de depressie werd een verder waarderend onderzoek uitgevoerd. In deze depressie bleek o.m. een vuursteenensemble bewaard met een duidelijke laatneolitische component.

Neolithische vindplaatsen in zandig Vlaanderen zijn voornamelijk aan of nabij het huidig oppervlak bewaard. Processen zoals bodemvorming, bioturbatie en verploeging hebben deze contexten vaak ernstig verstoord en geresulteerd in een vervaging van de sporen. Wellicht worden dergelijke vindplaatsen daarom zelden herkend tijdens proefsleuvenonderzoeken. De zure zandbodems bieden bovendien weinig kansen voor de bewaring van niet-verkoold organisch materiaal.¹ De ontdekking van mogelijk neolithisch materiaal in een afgedekte, mogelijk natte context tijdens de eerste fases van dit vooronderzoek verdiende dan ook de nodige aandacht.

Het onderzoek heeft echter aangetoond dat wat de steentijdbewoning betreft het potentieel tot kennisvermeerdering eerder beperkt is. Het lijkt er op dat er weinig in situ materiaal aanwezig is en

¹ Van Montfort 2011

dat deze niet direct geassocieerd is met één van de aardkundige eenheden. In die zin lijkt er ook geen paleo-ecologisch archief aanwezig dat inzicht kan geven over deze periode.

Van belang is wel de aanwezigheid van een *microdenticulé* werktuig. Dit werktuig is een diagnostisch stuk dat voornamelijk geassocieerd lijkt met laatneolithische vindplaatsen uit Noord-Frankrijk en Henegouwen, maar tot op heden slechts zelden in Vlaanderen is aangetroffen.

De aanwezigheid van een relatief grote hoeveelheid aardewerk dat gedateerd wordt in late ijzertijd en/of Romeinse periode lijkt er op te wijzen dat er in deze periode een omvangrijke bewoning op de zandlemige rug aanwezig was. Dit kon op basis van het proefsleuvenonderzoek niet vastgesteld worden. Van belang is de associatie van dit materiaal met een aantal aardkundige eenheden, met name de houtskoolrijke Ab2 horizont die onder voorbehoud als akkerlaag werd geïdentificeerd, en hierboven gelegen een Ab1 horizont die mogelijk een oudere fase binnen het colluvium weerspiegelt. Beide horizonten illustreren mogelijk een intensief landgebruik. Alhoewel dus de bewoning uit deze periode grotendeels verloren is gegaan, kan op basis van deze aardkundige eenheden mogelijk achterhaald worden wanneer en op welke wijze het landschap werd geëxploiteerd en welke gevolgen dit met zich meebracht (o.m. erosie?). Dergelijk 'off-site' onderzoek ontbreekt vaak bij regulier archeologisch onderzoek, waarbij met name wordt gefocust op de nederzettingscontexten en het ruimere landschapsgebruik niet kan worden onderzocht.

Zowel de datering als interpretatie van de aardkundige eenheden blijft vooralsnog hypothetisch. In die zin kan de waardering en interpretatie van de vindplaats niet helemaal rond gemaakt worden. De interpretatie kan verder geverifieerd en scherp gesteld worden met behulp van een aantal dateringen en micromorfologisch onderzoek.

1.5 Bepaling van de maatregelen

Er wordt voorgesteld om de interpretatie en waardering van de vindplaats af te ronden door middel van een verdere verwerking, die zal bestaan uit een aantal natuurwetenschappelijke analyses.

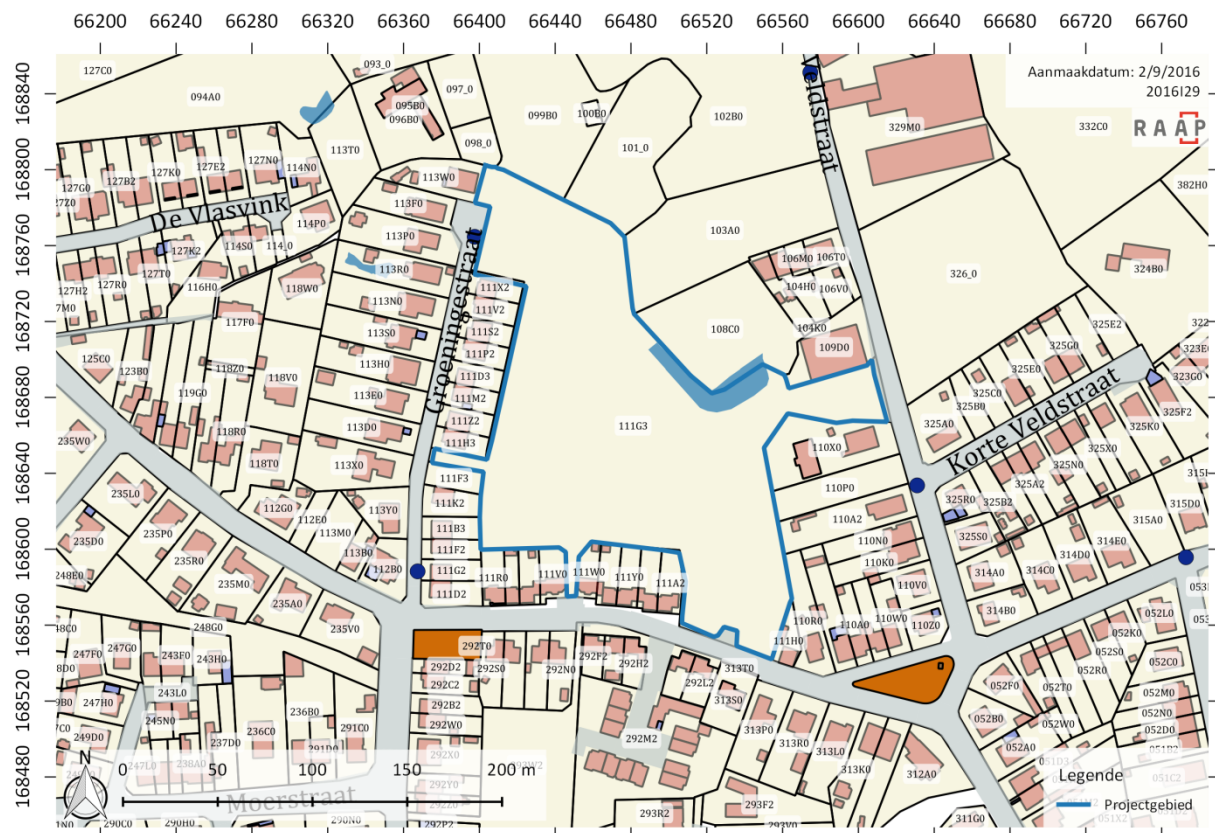
Bijkomend terreinonderzoek is niet noodzakelijk. Het proefsleuvenonderzoek heeft aangetoond dat goed bewaarde sporen buiten de depressie nauwelijks voorkomen. Bijkomende maatregelen zijn hiervoor niet noodzakelijk. In de depressie zelf zijn sporen en vondsten slechts in zeer lage densiteit in situ aanwezig. Aanvullende terreinonderzoek zal wellicht weinig extra informatie opleveren.

2 Programma van maatregelen

2.1 Administratieve gegevens

- *Initiatiefnemer & opdrachtgever:*
Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen, Koloniënstraat 40, 1000 Brussel

- *Erkenningsnummer betrokken archeoloog:*
RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)
- *Maatschappelijke zetel van de erkend archeoloog:*
RAAP België, Steenweg Deinze 72, 9810 Nazareth
- *Bounding Box (X/Y) in Lambertcoördinaten:*
X 66 478,78 / Y 168 724,37
X 66 549,82/ Y 168 650,84
- *Kadastrale gegevens:*
Wevelgem, Afdeling 2, Sectie B, nr. 111G3 (*partim*) (figuur 2)

figuur 2 Kadasterplan met projectie van het desbetreffend perceel (schaal 1:4.000 © AGIV).

2.2 Onderzoeksvragen

- Wat is de genese van de aardkundige eenheden?
- Wat is de ouderdom en onderlinge chronologische relatie van de aardkundige eenheden?
- In welke mate draagt het onderzoek van deze depressie bij tot de kennis van de prehistorische bewoning op siteniveau én in zijn regionale context?

2.3 Onderzoekshandeling

Het verder onderzoek zal met name bestaan uit een aantal natuurwetenschappelijke analyses. De resultaten hiervan dienen vervolgens geconfronteerd te worden met de conclusies van het reeds uitgevoerde vooronderzoek.

2.4 Strategie analyse stalen

Om na te gaan in hoeverre daadwerkelijk sprake is van een (dubbele) oude door colluvium afgedekte A-horizont en de genese van horizont Ab1 (L8) is de micromorfologische analyse van M217 wenselijk. Middels de micromorfologische analyse van M218 kan worden geverifieerd of de hier aangeduide Ab-horizont (L6) daadwerkelijk correleert met de Ab2-horizont van het laagste deel van de depressie dan wel met de Ab1 horizont (L8). Tevens geeft deze analyse mogelijk meer inzicht in de samenstelling/genese/ouderdom van de Ab2-horizont.

Micromorfologisch onderzoek van deze monsters kan ook de aanwezigheid van relevante antropogene deeltjes en daarmee archeologische relevantie van de verschillende lagen nader specificeren.

De beide OSL-monsters (monsternummer 220 en 221) bieden de mogelijkheid om zowel de ouderdom van de oorspronkelijke A-horizont als het oudere deel van het colluvium absoluut te dateren. Door bioturbatie kan met name de datering van de A-horizont problematisch (minder betrouwbaar) uitvallen. De absolute datering van m.n. het colluvium biedt inzicht in het moment van veranderd bodemgebruik rondom de depressie.

De houtskoolmonsters 222 en 224 bieden de mogelijkheid om de resultaten van de OSL-datering te vergelijken met de beide ¹⁴C-dateringen van de afgedekte A-horizont (oude akkerlaag). Echter ook hier moet rekening worden gehouden met een grote spreiding van de dateringsresultaten doordat de akkerlaag langdurig als zodanig heeft gefunctioneerd en het effect van het gebruik van oud hout. Desondanks kan een absolute datering meer inzicht bieden in de archeologische betekenis van deze laag. Voorafgaandelijk aan de datering dienen deze stalen eerst gewaardeerd te worden. Voorzien wordt om 4 waarderingen uit te voeren, waarvan 2 substalen worden geselecteerd voor verdere analyse.

Deze analyses zullen bijkomende gegevens genereren op vlak van landschapsgebruik, datering en fasering.

2.5 Conservatiestrategie

Niet van toepassing

2.6 Duur verwerking

De duur van de verwerking wordt geschat op 6 maanden, incl. rapportage.

2.7 Kostenraming

Het natuurwetenschappelijk onderzoek wordt geraamd op 9.339,00 euro excl. BTW

- Waardering (4) en datering (2) houtskool: 1.364,00 euro
- OSL dateringen (2): 2.200,00 euro
- Micromorfologisch onderzoek: 4.275,00 euro
- Rapportage: 1.500,00 euro